

Г. В. Микитів

кандидатка наук із соціальних комунікацій
доцент кафедри видавничої справи та редагування
e-mail: gmykativ@ukr.net, ORCID: 0000-0001-6195-2994
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66б, м. Запоріжжя, 69600, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВЕРБАЛІЗАТОРИ ОПОЗИЦІЇ «ПОБРАТИМ – НЕДРУГ» У МЕДІАТЕКСТАХ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ

Мета дослідження – концептуалізація вербальних засобів формування образів побратима і недруга в сучасних медіатекстах про російсько-українську війну.

Методологія дослідження. У ході написання статті використано методи узагальнення, синтезу та системно-семантичного і структурно-функційного аналізу, які дали змогу виокремити й систематизувати засоби формування образів побратима і недруга в сучасних медіатекстах про російсько-українську війну, їх порівняння та зіставлення, з'ясування символічного значення, виявлення структури та своєрідності функціонування в сучасному інформаційному просторі.

Результати. Встановлено, що вербальна концептуалізація інформаційного контенту сучасного медіатексту сприяє глибшому осмисленню символічних образів, які використовуються при висвітленні російсько-української війни. Дослідивши окремі концептуальні утворення, авторка погоджується з істотністю вивчення походження лексем, які виступають концептуальними вербалізаторами опозиції «побратим – недруг», вказує на своєрідність функціонування символічних образів в інформаційному суспільстві. З'ясовано, що опозиційна сполука «побратим – недруг» у сучасному медіатексті наділена виразовою символічною ознакою, яка формується вербальним контекстом. Символ вказує на семантику, якою наділені ці образи. Обґрунтовано, що це значення перебуває поза межами нашого сприйняття й формується на підсвідомому рівні; вказує на асоціативну співвіднесеність побратима із захистом, безпекою, довірою, а недруга – зі смертю, руйнуваннями, ворожістю; зазначено, що за допомогою архетипних символів, які використовують у сучасних медіатекстах при висвітленні російсько-української війни, усвідомлюються смисли, які не піддаються нашому розумінню, живуть у невідомих глибинах душі та об'єднують людей в етнокультурну спільноту.

Новизна. Уперше систематизовано вербальні засоби формування символічних образів побратима і недруга в сучасних медіатекстах про російсько-українську війну; виявлено їх структурно-семантичні особливості та з'ясовано їх символічне значення. Доведено, що словесні образи-символи «побратим» і «недруг» репрезентують два вектори пізнання. Зокрема, символічний образ «побратим» асоціюється з бойовим споборником, соратником, сподвижником, названим братом, близьким другом, оскільки в його основі архетип захисту, свободи, довіри, безпеки, концептуальними імплікаціями якого є безпека, спокій, мир. Протилежним змістом наділений символічний образ недруга, який асоціюється з ворогом, оскільки в його основі – архетип смерті, а концептуальними імплікаціями виступають зброя, агресія, тривога, війна.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що їх можуть використовувати автори сучасних медіатекстів при висвітленні російсько-української війни для формування асоціативної співвіднесеності вербального образу побратима із захистом, безпекою, довірою, а недруга – зі смертю, руйнуваннями, ворожістю.

Ключові слова: медіатекст, символ, вербалізатор, побратим, недруг, російсько-українська війна.

I. Вступ

Концептуалізація медіаконтенту сприяє глибшому осмисленню своєрідності функціонування соціальних комунікацій в інформаційному суспільстві. Відтак, дослідження текстів засобів масової інформації стало одним з актуальних напрямів розвитку сучасної теорії соціальних комунікацій, медіа- та етнолінгвістики, когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології.

Розуміємо концептуалізацію як процес утворення й формування концептів у свідомості людини за допомогою мови, оскільки саме в мові міститься інформація, яка свідчить про весь набутий досвід і фонові знання індивіда.

У медіатекстах концептуалізація як один з основних процесів пізнавальної діяльності людини сприяє осмисленню інформації та її подальшої інтерпретації й членуванню.

В останні десятиліття питання концептології ставало предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців (В. Жайворонок, В. Манакін, А. Приходько, О. Селіванова, Р. Джонсон, Дж. Лакофф, Ч. Філлмор та ін.).

Концепт розглядаємо як одиницю колективного знання/свідомості, пов'язану з вищими духовними цінностями, що має вираження в мові й відзначена етнокультурною специфікою. Водночас концепт може бути зрозумілий як семантичний інваріант низки текстів, що конструюється адресатом-спостерігачем на підставі їх інтеріоризації, і з цієї точки зору система концептів – це представлена в природній мові феноменологія культури: модель опису.

Слушно зауважує В. Жайворонок, що за концептом стоїть не лише предметна співвіднесеність, предметний зміст, а й слово – ім'я реалії [3, с. 23–35].

Дослідниця Л. Василік [2] вказує на роль концептів як «механізмів донесення світоглядних субстанційних понять до масової свідомості», як «складників журналістського тексту та авторської картини світу, що мають широкі контекстуальні асоціації й характеризуються багатством значень».

Український учений В. Кононенко стверджує, що у структуру концепту через образ і поняття входить символ. Асоціативно-суб'єктивне, конотативно-оцінне наповнення словесного образу в його русі до символу як втілення концептуального значення об'єктивується через усвідомлення символічного як носія концептуального смислу. Якщо концепт утілюється і в слові, і в опрідомленому понятті, тобто передбачає асоціативне нашарування культурних смислів на основне значення, то словесний символ забезпечує реалізацію всіх форм утілення концепту, бо є і словом, і образом, і – здебільшого – номінованим матеріальним предметом [4, с. 74–75].

Відтак, концепт розуміється як репрезентація символічних змістів і цінностей, які існують на довербальному рівні, але які не є частиною світу речей, і в той же час – виключенням із текстів, як знакових проєкцій власне символіки. Символ, що володіє двоїстою логіко-семантичною природою, стаючи елементом власне мовної комунікації, є і «об'єкт», і «об'єктна мова», і метамова – синкретична цілісність речі і слова, тому він може бути визначений як приналежність не стандартного тексту, а живого дискурсу з його екстралінгвістичністю, пресупозиційністю і невербальними компонентами [6, с. 96].

Дослідниця О. Селіванова кваліфікує концепт як інформаційну структуру свідомості, організовану певним способом одиницю пам'яті, яка у своєму складі має сукупність знань про об'єкт пізнання [7, с. 112].

Справедливо пов'язувати появу медіаконцептів із виникненням інформаційного суспільства, адже саме за таких технологічних умов стали можливими «живі» слова, здатні зв'язувати і роз'єднувати людей, надихати на співпрацю і провокувати ворожість, виступати засобами колективної рецепції світу [1, с. 7].

Погоджуємось із твердженням М. Бутиріної, що «у вітчизняному науковому дискурсі медіаконцепти вивчають як складники медіадискурсивних практик переважно в аксіологічному та культурологічному аспектах. Проте, як свідчить аналіз концептоцентричних розвідок, в інтерпретаціях учених медіаконцепти не завжди набувають характеристик динамічних мовно-функціональних одиниць, категоризуючись радше як статичні поняття із усталеною семантикою» [1, с. 7].

Медіаконцепти мають пластову структуру, яка відображає семантичні зрушення на різних етапах їх функціонування. Внутрішня форма концепту, або ядро, містить прототип, що існував у певній культурі до актуалізації у масмедіа; пласти, у яких закріплені проміжні значення концепту, знайомі окремим носіям мови; актуальний пласт, що відображає значення, відоме всім носіям мови на певному етапі. Доцільним видається також виокремлення у структурі медіаконцептів поняттєвого, образного та аксіологічного складників, що увиразнюють різні рівні їхньої рецепції адресатом.

II. Постановка завдання та методи дослідження

Мета дослідження – концептуалізація вербальних засобів формування образів побратима і недруга в сучасних медіатекстах про російсько-українську війну.

Відповідно до мети, у процесі дослідження були комплексно застосовані такі методи, як: узагальнення, синтезу та системно-семантичного і структурно-функційного аналізу, які дали змогу виокремити й систематизувати засоби формування образів побратима і недруга в сучасних медіатекстах про російсько-українську війну, їх порівняння та зіставлення, з'ясування символічного значення, виявлення структури та своєрідності функціонування в сучасному інформаційному просторі.

III. Результати

Концепти відображають динамічний характер мови, її здатність розмикатися в соціальній площині, визначати суспільно вагомий дискурсивні конструкти. З одного боку, мова в її комунікаційній функціональності є індикатором змін у політичній, соціокультурній, економічній сферах, з іншого – мовні концепти впливають на екстралінгвістичні реалії, визначають зміст картини світу певного соціуму.

У сучасних медіатекстах про російсько-українську війну вичленовуємо вербальні засоби формування образів побратима і недруга, у яких концептуалізуються здебільшого архетипні символи.

У сучасній масовій свідомості суспільства архетипні символи продовжують функціонувати як нерациональні, неусвідомлені, жорстко задані колективні елементи, які не тільки формують індивідуальну свідомість, а й впливають на загальноприйняті культурні стереотипи, соціальні норми й рольові приписи щодо поведінки людей у суспільстві.

У сучасному новинному просторі інформаційного агентства «УНІАН» опозиційні медіаконцепти-символи **«побратим»** і **«недруг»** репрезентують два вектори пізнання. Зокрема, словосимвол «побратим» асоціюється з бойовим споборником, соратником, сподвижником, названим братом, близьким другом, оскільки в його основі лежить архетип захисту, свободи, довіри, концептуальними імплікаціями якого виступають безпека, спокій, мир: *Варто зазначити, що в Луганській області захисники української держави вже деокупували 13 населених пунктів; Варто зазначити, що армія України наприкінці літа пішла у контрнаступ.*

Концептуальний символ **«побратим»** асоціюється з образами *«українські (наші) захисники (військовослужбовці)», «оборонці», «воїни», «побратими»*: *Глава держави зазначив, що українські воїни міцно тримають позиції та навіть найскладніші напрямки. Зокрема, українські захисники із 24 ОМБр імені короля Данила продемонстрували роботу артилерійських розрахунків 2С3 «Акація» під час бойового чергування на Бахмутському напрямку; Наші захисники деокупували майже всю Харківську та Миколаївську області, низку населених пунктів у Луганській, Донецькій та Херсонській областях; Українські воїни підтвердили ураження зосередження живої сили російських окупантів у Якимівському районі Запорізької області.*

Протилежним значенням у медіатекстах маркований концептуальний образ **«недруг»**: *«ворог», «нападник», «агресор», «геалтівник», «окупант», «противник», «загарбник»* тощо: *За словами голови Сумської ОВА Дмитра Живицького, російський агресор випустив 20 снарядів прямо по населеному пункту. Значних пошкоджень зазнали три приватні оселі місцевих мешканців, в одному будинку зайнялася пожежа; Вночі окупанти випустили три ракети по Кривому Рогу, одна людина загинула та троє отримали поранення; На Бахмутському та Авдіївському напрямках противник зосереджує основні зусилля на веденні наступальних дій; На Запорізькому напрямку противник намагається покращити тактичне положення і здійснив обстріли з танків, мінометів та артилерії районів понад 10 населених пунктів; Російські загарбники сьогодні ввечері завдали ракетного удару по школі в Малотаранівці під Краматорськом, повідомив голова Донецької ОВА Павло Кириленко. Символічний образ недруга формується в медіатексті синонімічними лексемами (агресор, окупант, противник, нападник), які сприймаються однозначно, незалежно від контексту.*

У сучасних медіатекстах символи-образи побратима і недруга супроводжують одні й ті самі постійні епітети, що служать засобами емоційно-образного відтворення дійсності й виступають контентною стратегією формотворення архетипної символіки: *Українські спецпризначенці мінометним вогнем влучно накрили укріплені бліндажі російських окупантів; Нагадаємо, у вчірньому зведенні Генштабу ЗСУ за 6 грудня повідомлялося, що російські окупанти завдали ракетних ударів та обстріляли з РСЗВ населені пункти і позиції українських військ вздовж лінії зіткнення. Зокрема, протягом доби від ракетних ударів противника постраждала цивільна інфраструктура населеного пункту Степне Запорізької області; Російські окупанти постійно обстрілюють Дніпропетровську область з різних видів озброєння.*

Атрибутивні означення, які формують парадигму *«українські воїни», «наші війська»*, наділені виразовою семантичною силою й експлікують приналежність до української сторони: *Українські сили вже прийшли в рух; 4 грудня президент Володимир Зеленський сказав, що знає, як складно нашим воїнам у Бахмуті Донецької області. Глава держави зазначив, що українські воїни міцно тримають позиції та навіть найскладніші напрямки; Минулої доби українські воїни вдало відпрацювали по скупченнях особового складу, озброєння та військової техніки російських окупантів.*

Медійному образу українського воїна, побратима, захисника протиставляються образ недруга, здебільшого представлений семною парадигмою *«недруг – загарбник, нападник, окупант, агресор»*, яка формується епітетним словосполученням з атрибутивними означеннями *російські (путінські), ворожі: Російські загарбники поскаржилися на «прильоти» в тимчасово окупованому Донецьку; За словами омбудсмана, російські військові отримували в українському полоні нормальне харчування, медичну допомогу, з ними не було жорстокого поводження; Протягом вівторка, 6 грудня, російські окупанти випустили по прикордонню Сумщини понад 220 снарядів та мін; 9 листопада в Міноборони РФ заявили, що путінські військові залишають Херсон і правобережжя області.*

Для формування в читача символічного образу ворога в журналістських текстах подані маркування-уточнення приналежності до держави агресора. Декодування концептуальної опозиції

«український – російський» розраховане на активну імпліцитну роботу інтерпретатора – споживача інформації.

У структурі вербальної парадигми *російські загарбники, російські військові* означальний прикметник *російський* несе пряме номінативне навантаження, підкреслює ворожість, підступність ворога. У свідомості читача виникає підданий свідомому переосмисленню образ, що символізує ворога, агресію, війну тощо [5, с. 132].

На противагу ворожому в новинних медіатекстах інформаційного агентства «УНІАН» активно використовуються образи побратимів, марковані епітетними словосполученнями *українські військові (захисники), наші війська: Українські військові на Луганщині вчергове відбивають атаки окупантів на Білогорівку, а на напрямку Сватово-Кремінна росіяни стоять в обороні; Також учора українські воїни відбили ворожі атаки на Донеччині; Українська армія зможе послідовно досягати успіху взимку, якщо збереже здатність зберегти перевагу і продовжити оперативні успіхи; Наші захисники з повітряного командування «Схід» після опівночі знищили над Дніпровським та Нікопольським районами чотири дрони-камікадзе*. Присвійний займенник *наші* виступає стратегічним комунікаційним прийомом, який протиставляє *нашому* (українському) війську чужі (ворожі, російські) угруповання. Атрибутивне означення *український* формує в уяві читача образ-символ «свого», якому протиставляється образ-символ «чужого». Сформовані медійним контекстом сталі означальні словосполучення прикметників з іменниками, сприяють висвітленню інформації та формуванню в уяві її споживачів нового семантичного навантаження, увиразнюючи при цьому основну ідею журналістського матеріалу.

Основою контентних стратегій масмедійного тексту є дихотомія «свій – чужий». Комунікаційні прийоми, які застосовуються у медіатекстах, спираються на бінарні опозиції, адже тут зазвичай актуальною є потреба в аксіологічному моделюванні дійсності через позитивну оцінку «свого» та негативну оцінку «чужого»: *За добу Росія завдала два ракетних удари по місту Дніпро та здійснила чотири обстріли із РСЗВ по позиціях наших військ та населених пунктах*. Варто зазначити, що дихотомія «свій – чужий» за своєю змістовою і функціональною спрямованістю еквівалентна категорії оцінки, параметри якої, з одного боку, обумовлені суспільно визнаним баченням, а з іншого – сприймаються крізь призму суб'єктивних настанов, очікувань, стереотипів, притаманних масовій свідомості.

Дихотомія «свій – чужий» лежить в основі стратегій ідеологічного дискурсу, її вважають однією з базових когнітивних категорій, позаяк під час аналізу способу та концептів, за допомогою яких люди описують світ та категоризують його, стає очевидним, що цей опис наповнений бінарними опозиціями, відтак уся складність світу зводиться до дихотомій. У семіотиці знак набуває значення та смислу через відношення зі знаком, що стоїть до нього в опозиції, один член цієї опозиції – позитивний, інший – негативний: смисл слова «друг» розкривається через слово «ворог», «солодкий» – через «гіркий» тощо [8, с. 80; 9, с. 39].

У стилістиці інформаційних медійних повідомлень найбільш поширене використання складної структури символічного образу, коли друге слово підсилює значення попереднього, вказуючи на приналежність противника до країни-агресора. У таких синонімічних комплексах переважають епітетні ознаки, які несуть основне семантичне навантаження в медійному контексті: *В ніч на 5 грудня російські загарбницькі війська обстріляли Кривий Ріг; Як повідомляється у вечірньому зведенні Генерального штабу Збройних сил України, 30 листопада в районі Верхньоторецького Донецької області виявлено факт дезертирства військовослужбовців російських окупаційних військ зі зброєю зі своїх бойових позицій; Сили оборони України вночі завдали удару по будівлі в окупованому Токмаку Запорізької області, де розміщувалася жива сила російської ворожої армії*.

Образ ворога в сучасному інформаційному просторі формується синонімічними лексемами, які сприймаються однозначно, незалежно від контексту: *Супротивники відкрито чекають можливості максимально жорстко заморозити нашу країну, вважають в Офісі президента; При цьому, окупанти наказали медикам Горлівки вилучати документи у загиблих «вагнерівців», не проводити судмедекспертизу тіл та пакувати найманців у санітарні мішки для транспортування; Російські «мобіки» зазнали великих втрат поблизу Сватового та Бахмута; Раніше також повідомлялося, що найманці ПВК «Вагнер» влаштували криваву розправу над російськими «мобіками» у Білогорівці Луганської області*.

У медійному тексті словесна парадигма концептуального символу «недруг» формується розгалуженою системою вербальних образів. Експліцитного вираження той чи той архетип набуває через розширення, специфікацію та модифікацію спочатку архетипної схеми, а потім прототипової концептуальної схеми шляхом різного роду лінгвокогнітивних операцій та процедур, які формують розмаїття словесних образів: *Мобілізовані поплавилися життям за те, що відмовлялися йти в бій першими. Всього було вбито 19 загарбників; Як повідомляє 24 канал з посиленням на джерела в українській розвідці, 109 «мобіків» привезли у Білогорівку для підсилення «вагнерівців»-зеків; У ту ж ніч «вагнерівці» влаштували «чмобікам» «свято» на честь їхнього приїзду – підсипали їм у кашу наркотики, після чого влаштували над ними показову роз-*

праву; **Новомобілізовані російські резервісти вже зазнали великих втрат в районах Сватового та Бахмута на Донбасі; Увечері 24 листопада рашисти вдарили по Херсону.**

У сучасному новинному медіатексті широко використовують семантично рівноправні синоніми, які сприймаються однозначно. Концептуальні ознаки символічного образу «недруга» проєктуються на зміст словесних образів («мобіки», «чмобіки», рашисти, «вагнерівці») і формують їх семантику.

Визначальною рисою медіаконцептів є їх лінгвосемантична динамічність, рівень якої визначає тривалість життєвого циклу медійного концепту.

Проаналізовані вербалізатори концептуалізації опозиції «побратим – недруг» є текстотвірними одиницями. Вони в основі змістових і структурних компонентів медіатексту та забезпечують інформативність, достовірність, точність, логічність і стислість журналістського мовлення.

IV. Висновки

У сучасних медіатекстах, у яких висвітлюється тема російсько-української війни, широко представлені концептуальні символи побратима і недруга. Дихотомічна сполука «побратим – недруг» у сучасному інформаційному просторі наділена виразовою символічною ознакою, яка формується вербальним контекстом. Символічний образ вказує на значення, яким наділені ці образи. Обґрунтовано, що воно перебуває поза межами нашого сприйняття й формується на підсвідомому рівні; вказує на асоціативну співвіднесеність побратима з безпекою, довірою, а недруга – зі смертю, руйнуваннями, ворожістю.

Виявлення подібних опозиційних структур у міфах, фольклорі, казках, легендах і сучасних культурних зразках дає змогу досліджувати основні опозиції, що є основою не лише архаїчних, а й сучасних ментальностей людських уявлень.

За допомогою концептуальних символів, які використовують у сучасних медіатекстах при висвітленні російсько-української війни, усвідомлюються смисли, які не піддаються нашому розумінню, живуть у несвідомих глибинах душі та об'єднують людей в етнокультурну спільноту. Вербальна концептуалізація інформаційного контенту сучасного медіатексту сприяє глибшому осмисленню образів-символів, які використовують при висвітленні російсько-української війни.

У перспективі дослідження – аналіз синонімічних сполук, які формують в уяві читача образ Збройних Сил України в сучасному інформаційному просторі.

Список використаної літератури

1. Бутиріна М. В. Експлікації медіаконцепту «національна ідентичність» у дискурсі якісних видань. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Соціальні комунікації»*. 2017. Вип. 17. С. 6–11.
2. Василик Л. Є. Концептуальність як метод інтелектуального аналізу публіцистичних текстів. *Українське журналістикознавство*. 2013. Вип. 14. С. 5–8.
3. Жайворонок В. В. Етнолінгвістика в колі суміжних наук. *Мовознавство*. 2004. № 5–6. С. 23–35.
4. Кононенко В. І. Символи української мови. 2-ге вид., доповн. і перероб. Київ; Івано-Франківськ: вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2013. 440 с.
5. Микитів Г. В. Засоби формування вербальної парадигми архетипного символу «ворог» у медіапросторі. *Держава та регіони Серія: Соціальні комунікації*. 2020. № 3 (43). С. 129–134.
6. Микитів Г. В. Феноменологічна концептуалізація архетипної символіки в масмедійному тексті: дис. канд. наук із соц. ком. : 27.00.01. Запоріжжя; Дніпро, 2021. 235 с.
7. Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология. Київ: Фитосоціоцентр, 2000. 248 с.
8. Тхоровська Л. Ф. Стратегії ідеологічного дискурсу. *Вісник Сумського державного університету. Серія: Філологія*. 2007. № 1. Т. 2. С. 50–55.
9. Cooper J. C. Symbolism. The universal language. Wellingborough, 1982. 128 p.

References

1. Butyrina, M. V. (2017). *Eksplykatsii mediakontseptu «natsionalna identychnist» u dyskursi yakisnykh vydan* [Explications of the media concept «national identity» in the discourse of quality publications]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriiia «Sotsialni komunikatsii»*, 17, 6–11 [in Ukrainian].
2. Vasylyk, L. Ye. (2013). *Kontseptualnist yak metod intelektualnoho analizu publitsystychnykh tekstiv* [Conceptuality as a method of intellectual analysis of journalistic texts]. *Ukrainske zhurnalistykoznavstvo*, 14, 5–8 [in Ukrainian].
3. Zhaivoronok, V. V. (2004). *Etnolinhvistyka v koli sumizhnykh nauk* [Ethnolinguistics in the circle of related sciences]. *Movoznavstvo*, 5–6, 23–35 [in Ukrainian].
4. Kononenko, V. I. (2013). *Symvoly ukrainskoi movy* [Symbols of the Ukrainian language]. Kyiv; Ivano-Frankivsk: vyd-vo Prykarp. nats. un-tu im. V. Stefanyka [in Ukrainian].
5. Mykytiv, H. V. (2020). *Zasoby formuvannia verbalnoi paradyhmy arkhetypnoho symbolu «voroh» u mediaprostori* [Means of formation of the verbal paradigm of the archetypal symbol "enemy" in the media space]. *Derzhava ta rehiony Seriiia: Sotsialni komunikatsii*, 3 (43), 129–134 [in Ukrainian].

6. Mykytiv, H. V. (2021). *Fenomenologichna kontseptualizatsiia arkhetyпноi symboliky v masmediinomu teksti* [Phenomenological conceptualization of archetypal symbolism in mass media text]. (Candidate's thesis). Zaporizhzhia; Dnipro [in Ukrainian].
7. Selyvanova, E. A. (2000). *Kohnytyvnaia onomasiyolohiia* [Cognitive onomasiology]. Kyev: Fytosotsyotsentr [in Russian].
8. Tkhorovska, L. F. (2007). *Stratehii ideolohichnoho dyskursu* [Strategies of ideological discourse]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Filolohiia*, 1, 2, 50–55 [in Ukrainian].
9. Cooper, J. C. (1982). *Symbolism. The universal language*. Wellingborough [in English].

Стаття надійшла до редакції 12.11.2022.

Received 12.11.2022.

Mykytiv H. Conceptual Verbalizers of the Opposition «Sworn Brother – Enemy» in Media Texts about the Russian-Ukrainian War

The purpose of the research is the conceptualization of verbal means of forming images of sworn brother and enemy in modern media texts about the Russian-Ukrainian war.

Research methodology. Methods of generalization, synthesis, systematic and semantic analysis, structural and functional analysis were used in the course of writing the article, which made it possible to single out and systematize the means of forming the images of sworn brother and enemy in modern media texts about the Russian-Ukrainian war, their comparison and contrast, clarification of symbolic meaning, structure and peculiarities of functioning identification in the modern information space.

The results. According to the results of the research, it was determined that the verbal conceptualization of the information content of the modern media text contributes to a deeper understanding of the symbolic images used in the coverage of the Russian-Ukrainian war. Having studied individual conceptual formations, the author agrees with the importance of studying the origin of lexemes, which act as conceptual verbalizers of the opposition «sworn brother – enemy», points to the peculiarity of the functioning of symbolic images in the information society. It was found that the oppositional compound «sworn brother – enemy» in the modern media text is endowed with an expressive symbolic sign, which is formed by the verbal context. The symbol indicates the semantics with which these images are endowed. The author proves that this meaning is beyond our perception and is formed on a subconscious level; indicates the associative correlation of a friend with protection, security, trust, and an enemy – with death, destruction, enmity; notes that with the help of archetypal symbols used in modern media texts in the coverage of the Russian-Ukrainian war, meanings that are beyond our understanding, live in the unconscious depths of the soul and unite people into an ethno-cultural community.

Novelty. For the first time, verbal means of forming symbolic images of sworn brother and enemy in modern media texts about the Russian-Ukrainian war were systematized; their structural and semantic features were determined and their symbolic meaning was clarified. It was proved that the verbal images-symbols «sworn brother» and «enemy» represent two vectors of knowledge. In particular, the symbolic image of a «sworn brother» is associated with a combatant, comrade-in-arms, associate, sworn brother, a close friend, as it is based on the archetype of protection, freedom, trust, security, the conceptual implications of which are safety, tranquility, peace. The opposite meaning is given to the symbolic image of the enemy, which is associated with the foe, since it is based on the archetype of death, and the conceptual implications are weapons, aggression, anxiety, and war.

The practical significance of the research results is that they can be used by the authors of modern media texts when covering the Russian-Ukrainian war to form an associative correlation of the verbal image of a sworn brother with protection, security, trust, and an enemy with death, destruction, hostility.

Key words: media text, symbol, verbalizer, sworn brother, enemy, Russian-Ukrainian war.

Mykytiv H. Konceptyjne werbalizatory opozycji «współbrat – nieprzyjaciel» w tekstach medialnych o wojnie rosyjsko-ukraińskiej

Cel badania – konceptualizacja werbalnych zasobów formowania obrazów współbrata i nieprzyjaciela w nowoczesnych tekstach medialnych o wojnie rosyjsko-ukraińskiej.

Metodologia badania. W trakcie napisania niniejszego artykułu wykorzystano metodę uogólnienia, syntezy oraz systemowo-znaczeniowej, strukturalnej i funkcjonalnej analizy, które pomogły wydzielić i systematyzować zasoby formowania obrazów współbrata i nieprzyjaciela w nowoczesnych tekstach medialnych o wojnie rosyjsko-ukraińskiej, ich porównania i zestawienia, wyjaśnienia znaczenia symbolicznego, ujawnienia struktury oraz oryginalności funkcjonowania w nowoczesnej przestrzeni informacyjnej.

Wyniki. Zgodnie z wynikami badania ustalono, że werbalna konceptualizacja informacyjnego kontentu nowoczesnego tekstu medialnego sprzyja głębszemu uświadomieniu symbolicznych obrazów, które są wykorzystywane przy wyświetleniu wojny rosyjsko-ukraińskiej. Zbadawszy samodzielne utwory koncepcyjne, autorka zgadza się z istotnością badania pochodzenia leksem, które występują koncepcyjnymi werbalizatorami opozycji «współbrat – nieprzyjaciel», wskazuje na

oryginalność funkcjonowania symbolicznych obrazów we społeczeństwie informacyjnym. Zbadano, że opozycyjnemu połączeniu «współbrat – nieprzyjaciel» w nowoczesnym tekście medialnym przysługuje wyrazowa symboliczna oznaka, która formuje się za pomocą kontekstu werbalnego. Symbol wskazuje na semantykę, która tworzy te obrazy. Autorka udowodnia, że to znaczenie znajduje się poza naszą percepcją i powstaje na poziomie podświadomości; wskazuje na asocjacyjną korelację współbrata z ochroną, bezpieczeństwem, zaufaniem, a wrogiem – ze śmiercią, zniszczeniem, wrogością; zaznacza, że za pomocą archetypowych symboli, które są wykorzystywane w nowoczesnych tekstach medialnych przy wyświetleniu wojny rosyjsko-ukraińskiej, są uświadomione zmysły nie poddające się do zrozumienia, żyją w nieświadomych głębinach duszy i jednoczą ludzi w jedną wspólnotę etnokulturową.

Nowość. Po raz pierwszy ujawniono i systematyzowano werbalne zasoby formowania obrazów współbrata i nieprzyjaciela w nowoczesnych tekstach medialnych; ujawniono ich strukturalne i semantyczne osobliwości oraz wyjaśniono ich znaczenie symboliczne. Udowodniono, że werbalne obrazy-symbole «współbrat» i «nieprzyjaciel» reprezentują dwa wektory poznania. W szczególności symboliczny obraz «współbrat» kojarzy się z wojownikiem, sojusznikiem, sojusznikiem, nazwanym bratem, bliskim przyjacielem, ponieważ opiera się na archetypie ochrony, wolności, zaufania, bezpieczeństwa, których konceptualnymi implikacjami jest bezpieczeństwo, cisza, spokój. Odwrotne znaczenie nadaje symbolicznemu obrazowi wroga, który kojarzy się z wrogiem, ponieważ opiera się na archetypie śmierci, a konceptualnymi implikacjami są broń, agresja, lęk, wojna.

Znaczenie praktyczne wyników badania polega na tym, że mogą być wykorzystywane przez autorów nowoczesnych tekstów medialnych przy wyświetleniu wojny rosyjsko-ukraińskiej dla formowania skojarzeniowej korelacji werbalnego obrazu współbrata z ochroną, bezpieczeństwem, zaufaniem, a z wrogiem – ze śmiercią, zniszczeniem, wrogością.

Słowa kluczowe: tekst medialny, symbol, współbrat, nieprzyjaciel, wojna rosyjsko-ukraińska.